

Despre omiletica lui Samuil Micu

Vasile D. ȚĂRA

Samuil Micu was not only the most erudite and prolific theologian in Școala Ardeleană, but also an outstanding speaker whose sermons were listened and highly appreciated by the contemporary society. Although he published only seven original, and two translated funeral discourses, in 1784, his homiletic heritage is much wider. His manuscripts contain over 130 sermons translated by him from patristic writings of Basil the Great, John Chrysostom, Cyril of Alexandria, John of the Ladder, Ephrem the Syrian, Gregory the Theologian, John of Damascus, Anastasius of Sinai, Theodore of Stoudios, etc.

His sermons, written according to the literary language that characterised the religious texts printed after 1750, set a new type of religious discourse: based on vast patristic information, and constructed with a variety of rhetorical principles. These sermons develop themes and motives that were attentively selected from major homiletic works, and represent original conceptions of their author, in a manner that speaks about the intelligence and native talent of the orator.

Keywords: *sermon clerical, funerary discourse, homily, patristic, theology.*

Samuil Micu a fost unul dintre cei mai erudiți și, categoric, cel mai prolific dintre cărturarii români de pînă la începutul secolului al XIX-lea. Cele peste 60 de cărți și alte scrieri de mai mică întindere însumează aproximativ 22000 de pagini (14200 de pagini de traduceri și 7800 de pagini de lucrări originale), din care s-au tipărit numai vreo 4000 de pagini (v. Mladin, Vlad, Moisiu 1957: 75), restul păstrîndu-se în manuscrisele aflate acum în custodia Filialei din Cluj a Bibliotecii Academiei Române, după ce mai întîi aparținuseră Bibliotecii Episcopiei Greco-Catolice Române din Oradea (cf. Radu 1923; vezi și bibliografia integrală a scrierilor lui S. Micu, editate și în manuscris, la Chindriș, Iacob 2010: 14-19).

Opera sa a marcat și, în cîteva domenii esențiale, a determinat schimbări radicale în evoluția culturii și a scrisului românesc. S. Micu a fost cel dintîi teolog și filolog român în deplinul înțeles al cuvîntului, dar a fost și primul istoric de sorginte cantemiriană și de tip iluminist, a fost pasionat de filozofie, de logică și de etică, fiind totodată și un foarte apreciat orator, profesor, călăuzitor și luptător pentru emanciparea socioculturală a românilor din Transilvania, traumatizați de înrobirea seculară și de prigoana la care erau supuși după răscoala lui Horia, întîmplată chiar în momentul de afirmare a învățatului blăjean. Elogiul făcut de

Lucian Blaga învățaților Școlii Ardelene se potrivește cu deosebire mentorului acestei mișcări iluministe din spațiul românesc: ei se simțeau „chemați să împlinescă năvalnic ceea ce istoria neglijase vreme de o mie de ani. Ei aveau conștiința că pun pîrghia ca să înalțe la nivelul de lumină al secolului un masiv de munți cufundat în tenebre. O lume întreagă a spiritului trebuia clădită la rezezeală, ca să răscumpere istoria pierdută” (Blaga 1966: 129). Operele și strădaniile corifeilor Școlii Ardelene au fost piatra de temelie a procesului de modernizare și de occidentalizare a limbii, a culturii și a științei umaniste românești, care a rodit și s-a impus într-un răstimp istoric foarte scurt, adică în mai puțin de un secol.

Valoarea teologului, a cărturarului și a predicatorului S. Micu a fost apreciată nu numai de cei cu care acesta a colaborat, ci și de episcopul Ioan Bobb, adversarul înverșunat al învățaților Școlii Ardelene, care i-a îngăduit „să predice din amvonul catedralei episcopale din Blaj” (Chindriș, Iacob 2010: 8), precum și de autoritățile imperiale, care l-au numit cenzor al cărților românești editate în tipografia din Buda, demnitate acordată atunci numai cărturarului recunoscut a fi cel mai erudit învățat român din Transilvania. Posesor al unei imense culturi teologice, obținute prin parcurgerea și aprofundarea textelor fundamentale ale creștinismului și ale sfinților părinți din Apus și din Răsărit, pe care le-a citit în latină și în greacă, Samuil Micu a tradus, a prelucrat și a elaborat lucrări esențiale pentru teologia creștină, în total câteva zeci de scrieri patristice, omiletice, de morală, de filozofie etc.¹, între care se distinge mai cu seamă *Biblia* (Blaj, 1795), a doua traducere integrală a textului sacru în limba română, operă care, așa cum afirma Nicolae Iorga, este „în stare singură să dea un veșnic nume aceluia ce a săvârșit-o” (apud Mladin, Vlad, Moisiu 1957: 54).

Iscusitul și admiratul orator Samuil Micu „a predicat nu numai în Catedrala din Blaj, ci și în diferite biserici unite și neunite [din Ardeal, n.n.], «cu timp și fără timp», răspîndind pretutindeni, într-o limbă simplă și înțeleasă, convingerile lui creștinești și însuflețirea sufletului său pentru o viață creștină superioară și pentru propășirea poporului” (Mladin, Vlad, Moisiu 1957: 70), dobîndind astfel respect și faimă între preoți și credincioși. Chiar dacă a publicat, „fiind cercat și îndemnat de mulți iubitori de Dumnezeu creștini”, cum însuși mărturisește (Micu 1784: [IV]), doar o singură carte de predici, intitulată *Propovedanie sau învățături la îngropăciunea oamenilor morți* (Blaj, 1784), care conține șapte discursuri funebre originale și două traduceri, opera omiletică a lui S. Micu este mult mai vastă. În manuscris, s-au păstrat 15 predici pentru duminici, adunate într-un volum de 348 de pagini, intitulat *Cuvîntări bisericesti sau predice*, pe care intenționa să-l dea la tipar în 1805, dar îi lipseau banii necesari pentru editare², la care se adaugă 22 de

¹ Din cea mai recentă și completă bibliografie a operei lui S. Micu (v. Chindriș, Iacob 2010: 14-19), în care sînt incluse și lucrările de filologie, de logică, de istorie, creațiile literare etc., reiese că 12 au fost publicate antum, 17 au fost editate sau reeditate postum, iar 55 se păstrează în manuscris (între acestea sînt menționate și manuscrisele unor texte tipărite).

² Într-o scrisoare adresată lui „Corneli (fost director al școalelor românești din eparhia unită Oradea), Samuil Micu Clain spune – între altele – că are gata de tipar *Cuvîntările bisericesti*, dar n-

predici (598 de pagini) traduse din omiletica Sfântului Vasile cel Mare, 88 de omilii ale Sfântului Ioan Gură de Aur, grupate în trei volume (1735 de pagini), precum și unele dintre cuvântările altor sfinți părinți: Chiril, arhiepiscopul Alexandriei, Ioan Scărarul, Efreem Sirul, Grigorie Teologul, Ioan Damaschin, Anastasie Sinaitul, Theodor Studitul, Pahomie ș.a., din ale căror opere Samuil Micu a tradus și alte scrieri teologice (cf. Mladin, Vlad, Moisiu 1957: 45-52)³.

Întorcînd spre sfîrșitul veacului al XVIII-lea se împlinea un secol de la apariția *Sicriului de aur* (Sas-Sebeș, 1683), cea dintîi carte românească de omiletică funebră, tipărită de clericul transilvănean Ioan Zoba din Vinț, și a *Bibliei* (București, 1688), prima traducere integrală în limba română a Sfintei Scripturi, timp în care nu s-au mai editat astfel de cărți la noi, iar româna a devenit limbă de cult în toate bisericile românești și s-a impus ca o variantă cultivată unitară în textele tipărite, mai cu seamă în cele religioase, vechile traduceri n-ar mai fi corespuns exigențelor de comunicare din vremea lui Samuil Micu. De altfel, teologul blăjean invocă tocmai acest motiv pentru noua traducere și editare a *Bibliei* (Blaj, 1795), atunci cînd spune că textul tipărit la 1688 a fost tălmăcit „cu foarte întunecată și încurcată așezare și întocmire a graiului românesc și mult osibit de vorba cea de acum obicinuită, și mai ales de graiul și de stilul cel din cărțile besericești, care în toate besericile românești să cetesc...” (*Biblia* 2000: 17). Este posibil ca și omiliile scrise și rostite de Samuil Micu să fi fost alcătuite din același motiv, dar și pentru că predicile lui Ioan Zoba deveniseră foarte rare la un secol de la tipărire, ca și *Biblia de la București*, iar numărul credincioșilor și al preoților români din Ardeal, uniți și neuniți, care aveau nevoie de carte românească, sporise considerabil după 1700, cînd româna s-a impus ca limbă de cult.

În tălmăcirea *Bibliei*, Samuil Micu a urmat cu strictețe rigorile reproducerii exacte, conforme cu originalul, a textului sacru, cum însuși ține să precizeze: „singur bine socotindu-o și și cu bărbați învățați, cu amăruntul și – cum să zice – din fir în păr cercându-o și cernându-o și cu cea elinească a celor șaptezeci de dascalii și cu cea veachie românească alăturându-o, unde au trebuit o au îndreptat, ca întru toate să fie aseamenea și întocmai izvodului elinesc a celor șaptezeci de dascalii” (*Biblia* 2000: 17). Omiliile, fiind rostite liber, adică nefiind citite de către preot în biserică sau în afara ei, puteau fi alcătuite, cel puțin sub aspect lingvistic și stilistic, uneori, parțial, și în privința conținutului, mai variat de la predicator la predicator și de la o împrejurare concretă la alta. În această privință, discursurile

are banii necesari. De aceea apelează să se facă abonamente printre preoți. « Eu aș vrea să tipăresc aici (Buda) niște *Conții, conciones*, dar la acelea trebuie cheltuială și eu atîta n-am » (Mladin, Vlad, Moisiu 1957: 73). Pentru că le considera valoroase și necesare preoților, era convins că se vor vinde, părere confirmată și de Gheorghe Angyal din Zlatna, într-o scrisoare datată 25 septembrie 1805: „Căzaniile făcute de domnia ta nu te întreba vinde-se-vor sau afla-s-or preoți sau besearici ca să le cumpere, ci numai fă ca odată să se tipărească, că toți preoții din Ardeal, învățați și neînvățați, uniți și neuniți, în scurtă vreme toate le vor cumpăra, cît vor ști că sunt căzaniile lui Clain” (apud Mladin, Vlad, Moisiu 1957: 74).

³ Neavînd acces la manuscrisele cărturarului blăjean, ne vom limita observațiile doar la omiliile din volumul editat în 1784.

funebre au cea mai evidentă și chiar obligatorie libertate, pentru că se adresează, de regulă, unui public eterogen din punct de vedere sociocultural și se adaptează în funcție de situația persoanei și a familiei defunctului.

Spre deosebire de Ioan Zoba din Vinț, care oferă modele de predică pentru 15 situații concrete, S. Micu alcătuiește șapte omilii funebre de tip universal, axate pe tema morții. În interiorul fiecărei omilii se indică locul în care preotul trebuie să integreze necrologul defunctului pentru care se rostește predica. În felul acesta, predicatorul devine părtaș la alcătuirea discursului funebru, întocmit pe baza omiliei tip.

Conștient de importanța formei în care este expusă predica pentru atingerea efectului educativ și afectiv asupra auditoriului, Samuil Micu oferă un model de exprimare accesibil pentru toți ascultătorii. Adresându-se viitorului cititor al propovedaniilor sale, el își motivează astfel opțiunea: „te rog să ierți de te va sminti cumva curgerea graiului, că, fiindcă acestea mai mulți proști decât învățați auzitori vor avea, nu să cădea să fie cu măiestrie ritoricească, nici cu graiu de vorbă înaltă și adâncă, ci mai de jos și mai prost, ca și cei proști să înțâleagă și să se folosească, că acesta e scopul și cugetul meu” (Micu 1784: [V]). Reținem de aici și faptul că învățatul blăjean făcea distincție între varianta cultivată și varianta populară a limbii române din vremea lui, în predicile sale utilizând un aspect mai puțin elevat și prelucrat din punct de vedere retoric, dar corect în privința respectării normelor limbii române literare de la sfârșitul secolului al XVIII-lea.

Prin cele două predici traduse din omiletica sfinților părinți Vasile cel Mare și Chiril al Alexandriei, Samuil Micu oferă și un model superior de orăție funebă, util preoților pentru alcătuirea unor discursuri funebre speciale sau mai variate din punct de vedere tematic ori stilistic. Credem însă că teologul blăjean le-a introdus în volumul său de propovedanii și fiindcă reprezentau o sursă bibliografică esențială, pe care a utilizat-o în textele sale, dar, probabil, și pentru că voia să stârnească interesul românilor pentru viitoarele volume de omilii ale marilor oratori ecleziastici, la talmăcirea cărora începuse deja să lucreze intens.

O comparație, fie și sumară, ca cea pe care ne-am propus să o facem aici, între propovedaniile lui S. Micu și cele două predici ale sfinților părinți traduse și editate de învățatul blăjean ne îngăduie să identificăm unele asemănări și deosebiri semnificative. Astfel, din punct de vedere lingvistic, în toate cele nouă predici găsim aceeași variantă literară de tip sudic, generalizată în textele bisericești din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, în care însă cărturarul ardelean a păstrat și câteva norme de tip nordic (ex.: forme precum *mîne*, *pîne*; *păhar*, *rădica*; *încungiura*; velarizarea sporadică a vocalelor anterioare după consoanele dure etc.) și a introdus unii termeni regionali (ex. *aleșui* „a pîndi”, *copîrșeu* „sicriu”, *țiră* „puțin” etc.) sau neologisme împrumutate din latină (ex. *dogmă*, *unicorn* etc.). Atît în propovedaniile originale, cît și în cele traduse, conținutul este, în esență, același. Predicile traduse, în special *Cuvîntul de moarte* al Sfîntului Vasile cel Mare, au caracter sintetic și cuprind, în ansamblu, toate teme abordate, de regulă, în discursurile funebre ale clericilor creștini: semnificația și importanța covîrșitoare a

morții în existența umană, moartea ca motiv de bucurie pentru muritorii virtuoși și de spaimă imensă pentru cei păcătoși, condamnarea omului la moarte din momentul nașterii și pregătirea lui de-a lungul întregii vieți pentru clipa morții și a judecării de apoi, enumerarea detaliată a faptelor bune, prin care omul dobândește Împărăția Cerurilor, și a celor rele, care îl aruncă în chinurile iadului, obligația creștinului de a respecta întocmai poruncile și învățătura dumnezeiască, atitudinea celor vii la despărțirea de cel mort etc. Samuil Micu a selectat șapte teme fundamentale, pe care le-a dezvoltat în șapte predici adaptabile la șapte situații funebre diferite. Chiar dacă nu sînt relevate în titluri speciale, fiecare propovedanie intitulându-se *Învățătura la oameni morți*, pericopa și conținutul permit identificarea lor. Respectînd limbajul autorului, acestea ar fi: 1. „De greutatea căii morții și merindea pe acea cale”; 2. „De neștirea morții”; 3. „De gătirea la moarte”; 4. „De deșărtăciune”; 5. „De întristarea pentru cei morți”; 6. „De nevoile vieții acesteia și de bunătățile morții cei creștinești”; 7. „De întristarea și neîntristarea pentru pruncii morți” (Mladin, Vlad, Moiseiu 1957: 71).

Diferențele față de predicile traduse și, implicit, originalitatea discursului funebru alcătuit de Samuil Micu în raport cu acestea, dar și față de cazaniile românești anterioare, sînt evidente la nivel structural, argumentativ și stilistic. Scriindu-și propovedaniile la 1500 de ani după sfinții părinți Vasile cel Mare și Chiril, Samuil Micu adaptează omilia antică la modelul predicii din secolul al XVIII-lea și la capacitatea de înțelegere și de simțire afectivă a credincioșilor din vremea sa. Totodată, fiind un teolog mai erudit decît sfinții părinți din secolul al IV-lea, cărturarul blăjean și-a putut susține și argumenta discursul apelînd adesea la înțelepciunea sfinților părinți și a oratorilor ecleziastici de mai tîrziu, pe care i-a citit în greacă și latină sau în una din limbile moderne pe care le cunoștea: italiana franceza și germana, pe care i-a citat cu acribie filologică în discursurile sale. Uneori evocă și ziceri ale unor filozofi antici (v. Micu 1784: 20).

Structural, predicile lui Samuil Micu sînt întocmite conform unei scheme păstrate, în mare, pînă astăzi în omiletica românească. Astfel, *pericopa*, în traducerea sa nu a celor care au transpus în română textul biblic pînă la el, este explicată într-un cuvînt introductiv, la capătul căruia autorul anunță două subteme, pe care le dezvoltă în două cuvinte de învățătura cu conținut patristic, intitulate invariabil: „partea întîiu și „partea a doa”, în cea de a doua introducîndu-se și unele referințe la defunct. *Încheierea* conține o concluzie la întreaga învățătura ce se desprinde din predică și un îndemn la respectarea principiilor vieții creștine. La sfîrșitul volumului, Samuil Micu adaugă și o secțiune de *Iertăciuni la oameni morți*, similare cu cele pe care oamenii vii și le adresează înainte de a pleca într-o călătorie lungă. Această încheiere a slujbei de înmormîntare, prin care preotul se adresează, în numele defunctului, celor rămași în viață (soț, soție, tată, mamă, frate, soră, fiu, fiică, rude și prieteni), este uzuală numai în Transilvania (v. Gordon 2001:

128), unde s-ar fi putut impune prin propovedaniile lui Samuil Micu și ale lui Petru Maior⁴.

În chip firesc, toate predicile clericului blăjean sînt lecții de etică și de morală creștină, menite să-i facă pe oameni conștienți de faptul că întreaga lor viață se află sub semnul *morții*, pentru care trebuie să se pregătească în fiecare moment al vieții lor pămîntene. Argumentele pe care S. Micu își întemeiază pledoariile sînt extrase din textul sacru, din învățăturile sfinților părinți, din filozofie, din istoria universală și din cea românească, din înțelepciunea populară și din propria sa experiență teologică și umană.

Citatele din *Biblie*, mai puțin numeroase decît în textele sfinților părinți, care nu aveau decît această sursă documentară, nu sînt tălmăcite la fel în predicile traduse și în propovedaniile originale. De pildă, în predica Sfintului Vasile cel Mare, citatul din *Iov* (cap. I, vers. 21), este tradus astfel: „Domnul i-au dat, Domnul i-au luat. Cum au plăcut Domnului, așa s-au și făcut” (Micu 1784: 109). În propovedania a VII-a a lui Samuil Micu, același verset este redat astfel: „Domnul l-au dat, Domnul l-au luat, fie binecuvîntat pentru aceasta” (*ibidem*: 80)⁵. La fel a procedat și în cazul pericopelor din predicile sale, care nu sînt reproduse după versiunile românești ale textelor sacre editate în 1648 și în 1688, ci sînt traduse de el, cu unele modificări. De pildă, în propovedania a IV-a, tălmăcirea pericopei „Deșertăciunea deșertăciunilor și toate sînt deșertăciune (*Eclisiast*, cap.I, stih 2)” (Micu 1784: 32) este sensibil diferită de textul similar din *Biblia de la București*: „Deșărtarea deșărtărilor , zis«e» eclesiastul, deșărtarea deșărtărilor, toate-s deșărtare!” (*Biblia* 2002: 632)⁶, iar în propovedania a VI-a, textul din pericopa: „Adevăr, adevăr zic voao că cel ce ascultă cuvîntul Meu și creade Celui ce M-au trimis pre Mine are viața veacilor (*Ioan*, cap. V, stih. 24)” (Micu 1784: 60) este tradus, în *Noul Testament de la Bălgrad* (1648), astfel: „Adevăr, adevăr zic voao, că cela ce va asculta cuvintele Meale și va creade întru Cela ce M-au trimes pre Mine are viața de vecie și la păgubitură nu va merge, ce treace den moarte în viață” (N.T. 1988: 276), pe cînd în *Biblia* din 1688 apare sub forma: „Amin, amin zic voao că cela ce

⁴În omiletica românească modernă, *iertăciunile* nu sînt recomandate, unii specialiști susținînd chiar eradicarea lor, pentru că acestea nu au decît rostul de a spori suferința psihică a celor cărora li se adresează și relevă incapacitatea preotului „de a redacta și rosti un necrolog autentic, ziditor, structurat pe învățăturile ortodoxe fundamentale” (Gordon 2001: 129). Totuși, părintele prof. univ. dr. Vasile Gordon consideră că „ele nu pot fi înlăturate *ex abrupto*, mai ales în satele ardelenesti, unde curiosul obicei s-a împămîntenit adînc” (*ibidem*).

⁵ Este posibil ca în acest caz să avem a face cu o adaptare a textului biblic la conținutul predicii, pentru că în *Biblia de la Blaj* același verset este aproape identic cu cel din omilia tradusă: „Domnul au dat, Domnul au luat, cum au plăcut Domnului, așa s-au și făcut, fie numele Domnului binecuvîntat!” (*Biblia* 2000:915). În *Biblia de la București* (1688), găsim o traducere sensibil diferită: „Dumnezău au dat, Dumnezău au luat; în ce chip Domnului s-au părut, așa s-au și făcut, fie numele Domnului blagoslovit în veaci!” (*Biblia* 2002: 515)

⁶ În *Biblia de la Blaj*, versetul respectiv este tradus astfel: „Deșertăciunea deșertăciunilor, zis-au Eclisiastul, deșertăciunea deșertăciunilor, toate sînt deșertăciune” (*Biblia* 2000: 1119), variantă reprodusă aproape identic și în ediția jubiliara a *Sfintei Scripturi* (*Biblia* 2001: 849): „Deșertăciunea deșertăciunilor – a zis Ecclesiastul –, deșertăciunea deșertăciunilor, toate sunt deșertăciune”.

cuvântul meu aude și creade pre cela ce m-au trimis are viață veacinică și la judecată nu vine, ce s-au mutat den moarte în viață” (*Biblia* 2002: 1148)⁷. La fel procedează eruditul cleric român atît în cazul celorlalte pericope ce deschid predicile sale, cît și în privința altor citate din *Sfînta Scriptură* pe care le reproduce în propovedanii, ceea ce înseamnă că pe la 1784 își asumase deja rolul de revizor și înnoitor al traducerii românești a textului sacru, intenție mărturisită abia în prefața *Bibliei* de la 1795.

Blîndul călugăr Samuil nu ia decît foarte puțin din expresia verbală a severului arhiepiscop Chiril, preferînd mai degrabă modelul retoric al Sfîntului Vasile cel Mare. Dar nici din omilia acestuia, reprodușă în *Propovedanie*, nu preia unele argumente care, probabil, i s-au părut greu de înțeles, dacă nu chiar inacceptabile, pentru credincioșii de rînd, care aveau o cultură teologică elementară. De pildă, Samuil Micu evită exemplul dat de Vasile cel Mare pentru argumentarea atotputerniciei morții, care va face să dispară și universul: „Uită-te împrejur, în toată lumea în carea lăcuiești, și gîndește cum că toate ceale ce să vād sînt muritoare, toate sînt supuse stricăciunii. Caută la ceriu, că și acela oarecînd se va strica, caută la soare, că nici acesta nu va rămînea pururea; toate stealele, fierile ceale de pre pămînt și ceale din apă, podoaba pămîntului, și însuși pămîntul, toate sînt supuse stricăciunii, toate după puțin nu vor mai fi” (Micu 1784: 113). În propovedania a III-a, unde face un excurs riguros despre *moarte*, Samuil Micu definește acest moment inevitabil al existenței umane numai din perspectiva omului creștin, fără vreo trimitere la viziunea apocaliptică citată mai sus: „moartea iaste mai groaznică și mai amară decît toate nevoile și realele ce să pot împli omului în viață. Cum că aceasta iaste așa, lezne vom priceape de vom lua pre amaruntul aminte și vom socoti ce iaste moartea. Ce iaste, dară, moartea? Moartea, o, iubiților, iaste cumplită și cu mult necaz despărțire a sufletului din trup; moartea iaste despărțirea omului de lume, de părinți, de frați, de rudenii, de priiateni și de toți cunoscuții, de viață și de toate lucrurile lumii aceștia; moartea iaste groaznică treacere a sufletului dintru această lume trecătoare la lumea cea veacinică; moartea iaste cea mai mare și de pre urmă luptă a omului, cînd omul cu cunoștința sa, cu trupul și cu diavolul să luptă, ca, de va birui, fericire veacinică, au de să va birui, muncă veacinică să ia. Cu un cuvînt, moartea iaste cumpăna fericirii sau a osîndirei de veaci. Groaznică, cu adevărat, și înfricoșată iaste moartea, că după ia întoarcere nu mai iaste, ci urmează veciia” (Micu 1784: 23). De aceea, învățațul predicator, citîndu-l pe Seneca, consideră că omul „în toată viața trebuie a învăța a muri” (Micu 1784: 22), adică, așa cum se spune în *Evanghelie*, trebuie să se pregătească de moarte permanent pentru că aceasta vine pe neașteptate.

Samuil Micu deschide drumul culturii românești moderne, introducînd spiritul științific creator în traducerea și exegeza teologică, în studiul și reformarea limbii române, în scrierea istoriei și, în general, în occidentalizarea culturii noastre prin

⁷ În ediția jubiliară, același text este redat astfel: „Adevăr, adevăr vă spun: Cel ce ascultă cuvântul Meu și crede în Cel care M-a trimis are viață veșnică și la judecată nu va veni, ci s-a mutat din moarte în viață” (*Biblia* 2001: 1561).

adoptarea modelului latino-roman în știință și cultură. În traduceri, partea cea mai consistentă a operei sale, a adoptat o atitudine critică față de strădaniile înaintașilor, revizuind cu acribie vechile tălmăciri bisericești, iar în privința discursului religios, a impus o nouă abordare, în sensul că a trecut de la metoda mimetică a antecesorilor, la elaborarea predicii pe baza unei imense informații din domeniul patristicii, în aplicarea unor principii retorice mai variate, de tip oriental și occidental, prin selecția temelor și modelelor din operele majore ale omileticii creștine și, desigur, prin prelucrarea și alcătuirea originală a predicilor, potențată de inteligența superioară și de talentul înnăscut al oratorului și cărturarului blăjean.

Bibliografie

- Biblia* 2000: *Biblia de la Blaj, 1795*. Ediție jubiliară. Cu binecuvântarea Î. P. S. Lucian Mureșan, mitropolitul Bisericii Române Unite, Roma
- Biblia* 2001: *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Ediție jubiliară a Sfântului Sinod, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române
- Biblia* 2002: *Biblia 1688*, II, Text stabilit și îngrijire editorială de Vasile Arvinte și Ioan Caproșu. Volum întocmit de Vasile Arvinte, Ioan Caproșu, Alexandru Gafton, Laura Manea, N. A. Ursu, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”
- Blaa, Lucian 1966, *Gîndirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea*. Ediție îngrijită de George Ivașcu, București
- Chindriș, Ioan, Niculina Iacob 2010, *Samuil Micu în mărturii antologice*, [Târgu Lăpuș], Editura Galaxia Gutenberg
- Chindriș, Ioan, Niculina Iacob 2013, *Secvențe iluministe*, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star
- Gordon, Vasile 2001, *Predica ocazională (Pareneza). Considerații teoretice și exemplificări*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române
- Micu 1784: *Propovedanie sau învățături la îngropăciunea oamenilor morți*, acum de preotul Samoil Clain de Sad făcute [...], Blaj
- Mladin, N., I. Vlad, Al. Moisiu 1957, *Samuil Micu Clain – teologul. Viața, opera și concepția lui teologică*, Sibiu
- N.T. 1988: *Noul Testament, tipărit pentru prima dată în limba română la 1648, de către Simion Ștefan, mitropolitul Transilvaniei...*, Alba Iulia, Editura Episcopiei Ortodoxe Române
- Radu, Iacob 1923, *Manuscrisele bibliotecii Episcopiei Greco-Catolice Române din Oradea-Mare. Studiu bibliografic*, București